

ИСЛЯМСКИЯТ ФУНДАМЕНТАЛИЗЪМ В БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

Перко Войинович

През седемдесетте години на ХХ в. в Босна и Херцеговина — „тъмния вилает“ — както я наричат в средите на интелигенцията, само за устно изказани идеи се осъждат сръбски, хърватски и мюсюлмански интелектуалци.

Докато излежавах присъдата си в затвора на гр. Зеница, се заговори, че във Фоча е затворен Алия Изетбегович само за неговата написана, но неиздадена Ислямска декларация. Ако за политическия процес по нашето дело официалният печат упорито пазеше мълчание, към ареста на Изетбегович прояви подчертан интерес. Тогава предполагахме, че въпросът се свежда до задържането на хора заради техните идеи, каквато беше практиката по време на Титовата диктатура. Ето защо дълго време не проявих интерес към тази декларация, която се споменаваше само с оценки и обобщения. Публикуването ѝ през 1990 г. позволи да се убедя, че тя е истинска политическа програма, която заслужава сериозно анализиране¹. За съжаление югославската общественост не е достатъчно запозната с декларацията, а нейната цел, смисъл и съдържание са да създаде от Босна и Херцеговина ислямска държава. Всичко това имаше катастрофални последици и доведе до верска, етническа и гражданска война с незаличими рани.

Само след сериозно вникване в политическите идеи на Алия Изетбегович става ясно, че на сръбско-хърватските отношения и проблеми се отделя второстепенно и преходно значение. Сръбската и хърватската националност са част от християнската общност, част от европейската средиземноморска среда, откъдето произлиза и близостта в историческата им съдба. Сърби и хървати в миналото, до създаване на общата държава, не са имали национални конфликти и войни. При юридическо диференциране те няма да претендират за национална изключителност, но само до момента, в който Алия Изетбегович с Декларацията разкри своите цели и намерения към сърбите и хърватите. В проектираната ислямска държава Босна и Херцеговина има място само за едно „правоверно“ мюсюлманско вероизповедание, а другите две са само „немюсюлмански малцинства“. Отхвърляйки европейската култура, европейската цивилизация,

демократията, националните и човешките права, текстът на Ислямската декларация отрича два конституционно признати народа — сърби и хървати. Познавачите на исляма, между които е и д-р Миролуб Йефтич, твърдят, че възникването на тази идеология в нашите земи не е случайно. И въпреки това непознаване съдържанието на тази декларация подведе някои сръбски интелектуалци да повярват в гражданските основи на Босна и Херцеговина.²

Преди да се прави какъвто и да било преглед на съдържанието на текста на Декларацията, е наложително да се изясни, макар и накратко, кои са мохамеданите, ислямистите, мюсюлманската националност, исак-ковците, както са ги наричали преди, или бошняци, както днес се назовават босненските мюсюлмани. Югославянската историография по неизвестни за мене причини не е положила достатъчно усилия за детайлно изясняване на произхода на босненските мюсюлмани независимо от възприетото в науката мнение, че приелите исляма в по-голямата си част са сърби и в по-малка част са хървати. По този въпрос няма дискусия в науката. Процесът на ислямизация се осъществява в широк мащаб в продължение на векове. В Черна гора е осъществен духовен и категоричен отпор — т. нар. „изтрага потурица“, която е описана в поемата на Петър Петрович Негош „Горски венец“. За всичко това съществува голямо количество литература и извори.

Когато се създава Държавата на сърби, хървати и словенци в 1918 г., на мюсюлманите се гледа, а и те приемат да бъдат смятани за религиозна общност. При това по-голямата част от тях се възприемат като сърби с ислямско вероизповедание, а по-малката част — като хървати с ислямско вероизповедание. Мюсюлманите имат своя политическа партия, която се нарича Югославянска мюсюлманска организация, признават новата държава, династия, сръбския език и своя славянски произход, като по вероизповедание са равноправни с другите религиозни общности. Положението се променя по време на Втората световна война. Значителен брой от мюсюлманите постъпват в куислингските войскове формации, по-точно усташките части, а друга част участвуват в партизанските отряди на Тито.

Със създаването на социалистическа Югославия през 1945 г. е провъзгласено „братство и единство“, за да се забрави геноцидът над сърбите. В новата федеративна държава се създават вместо три, пет нации: сърби, хървати, словенци, македонци и черногорци. Мюсюлманите, както и преди, са възприемани като религиозна група, която може национално да се идентифицира като сърби, хървати или югославяни „неопределени“. Това е валидно до 1971 г., когато мюсюлманите с декрет са провъзгласени за нова нация в Югославия. В резултат от променения им статут се променя и изписването на името им в езиковата практика. За разлика от другите мюсюлмани в света, те вече се означават с главна буква — Мюсюл-

мани, което е знак за националност. Това е валидно само за босненско-херцеговинските мюсюлмани, понеже мюсюлманите в Македония са определяни като македонска националност.

Истинско объркване както езиково, така и политическо, настана, когато от тази нова мюсюлманска нация, измислена от Титовата диктатура, трябваше, съобразно с тогавашния атеистичен социализъм, да се създаде нова социалистическа нация на религиозна основа! При тогавашните „комунисти“ всичко бе позволено само и само да се премахне „великосръбският хегемонизъм“. Между другото това „доведе“ до екстремален национализъм на югославянска територия, дори и между мюсюлманите³.

Ислямският фундаментализъм е формулиран от Алия Изетбегович в Ислямската декларация. В увода авторът прецизно обяснява понятията ислям и мюсюлманин. (Ислям на арабски значи „предаване и покоряване на Бога <Аллах>“, а мюсюлманин като отглаголно съществително означава „този, който се предава и покорява на Бога“.) В декларацията се твърди, че тя „не е някакво забавно четиво“, че ислямският свят не принадлежи на никой друг освен на мюсюлманските народи, а милионите мюсюлмански маси се стремят към осъществяването на „ислямската общност от Мароко до Индонезия“, чрез борба с Изтока и Запада, които хвърлят „своите идеи и капитали“ в мюсюлманския свят.

За осъществяването на тази основна идея Изетбегович определя кои са главните противници — прогресистите, западняците, модернистите — „мамини синчета“, учили на запад, които са „заболели“ от долнокачествените ценности на Запада. Друга пречка за пропагандирания от него ислям са теолозите, които от вярата са сътворили занаят, организирани като отделно съсловие, те не следват постулатите на исляма. И прогресивните западняци, и консервативните теолози според него са „грешни хора на грешно място“. И едните, и другите са виновни за деградацията на исляма като вяра⁴.

В противоположност на западняците и консервативните теолози Изетбегович твърди въз основа на Корана, че ислямът е единство на духовната и политическата власт и че той търси „да се обединят вярата и науката, моралът и политиката, възпитанието и идеалът — с интересите“; че всички ислямски движения съдържат тези принципи и те трябва да се запазят и в бъдеще. От всичко това следва, че ислямът е основа за държава, изградена на религиозни принципи в сърцето на Европа.⁵

Изграждайки своята религиозно-интелектуална фантазия, авторът не взема под внимание конкретната босненско-херцеговинска реалност. Конструирването на ислямска държава в Босна и Херцеговина на прага на XXI век е плод на болни политически видения. Ако Изетбегович се възприема като потомък на босненските мюсюлмани, които, за разлика от

османлиите, се самоназовават бошняци, би трябвало да знае, че мнозинството от бошняците са сърби, а една част от тях — хървати; че хората от този регион са със славянски произход, като и до днес говорят сръбски или хърватски език.

Би трябвало Изетбегович да знае, че кралските лилии, които той носи на шапката си, в предосманската епоха са били герб на сръбско-босненските крале. Бошняците, както се самоназовават босненско-херцеговинските мюсюлмани, са наши братя и славяни, които приемат мюсюлманско вероизповедание и на които Изетбегович обещава ислямска държава, в която недвусмислено се изключва съвместният живот с немюсюлмани: „Първото и най-важно заключение преди всичко е несъвместимостта на исляма и неислямската система. Няма спокойствие и съвместимост между „ислямската религия“ и неислямските обществени и политически институции“. В действителност читателят остава в неведение за конкретните измерения на тази нетолерантност. Но авторът уточнява: „С полагащото му се право да изгражда сам своя свят, ислямът ясно изключва правото и възможността за изява на каквато и да било друга идеология на своя територия. Следователно няма граждански принципи, държавата трябва да изразява и да подкрепя моралните принципи на религията.“ Авторът на тази декларация поради скромните си познания за светските исторически процеси може само да предизвика у читателите възгласа: „Прости му господи, той не знае какво пише!“ Това, което той пише, може да изглежда в нашите очи наивно и елементарно, но в него се крие една чудовищна идеология, която доведе до война.

Тук възниква логичният въпрос: Имат ли босненските мюсюлмани алтернатива? Фикрет Абдич, който се отдели в Западна Босна, показва, че съществува и светска алтернатива. Идеите на Алия Изетбегович са почерпани от тъмнината на отдавна отминали времена и затова сърбите са „обречени“ да победят в тази война.

Докато ние под понятието босненски мюсюлмани разбираме население със славянски произход, Изетбегович разбира мюсюлманите от цял свят и цитира текста от Корана: „Наистина всички вярващи са братя и смирете своите разпри, братя, и бойте се от Бога, да би се смилил над вас“. По този начин Изетбегович заключава, че всички мюсюлмани са братя и са единна общност. Той заявява: „Ислямът не е националност, той е наднационалност“, защото ислямът определя „вътрешните отношения в мюсюлманската общност, а панислямизмът — външните отношения“.

Известно е, че взаимодействието между вяра и народ е дълготраен процес и при християни, и при мюсюлмани. Единството между религия и народ е било възможно при възникването на определена религия. Ислямът се проповядва на три езика: персийски, турски и арабски. Изетбего-

вич създава впечатлението, че „народният панислямизъм“ е достатъчен, за да се осъществи ислямска федерация от Мароко до Индонезия. Читателят не може да си представи подобни федерации на православни, на католици, на будисти или на други религии. Как би изглеждал светът според тази представа на недоучения бошняк? А Европа?

Изетбегович е заслепен от идеите на панислямизма: „Панислямизмът винаги е извираше от сърцето на мюсюлманския народ, национализмът винаги е бил вносна дреха“. Очевидно той е привърженик на идеята за общоислямски съюз, за който нациите са препятствие. Кемал Ататюрк според него е извършил светотатство, понеже е отхвърлил политиката на панислямизма за сметка на интересите само на турската нация. Изетбегович смята това за предателство към ислямския свят. Национализмът е антиислямско движение: „В ислямския свят без исляма няма и патриотизъм“!!!?

През XIX в. възникват движенията на панславизма, на пангерманизма и панроманизма, но без да се отричат отделните нации. Наднационалното се е проявявало само в рамките на наднационалните държави. Панислямизмът и панарабизмът са сходни като исторически прояви. Трагикомични са твърденията на Изетбегович за някаква светска държавност на панислямизма и че панславизмът още с появяването си е замрял на практика. Би било естествено той и неговите земляци да свържат своята екзистенция с панславянството, понеже по произход му принадлежат и съставляват част от него. В такъв случай съдбата на мюсюлманите-бошняци днес би била по-различна.

Най-добро доказателство, че неговата теория за панислямизма е невалидна, е борбата на ислямските кюрди за създаване на своя държава в рамките на Турция. Народ, който няма национална държава, не е осъществил своята национална цел. Оттук и онази стара максима: „Божието Богу, кесаревото кесарю“. Изетбегович не иска бошняшка нация, той иска ислямска Босна и Херцеговина, и то за сметка на останалите два народа — сърби и хървати. Той дори не прикрива своето желание и заявява: „Всеки народ, както и отделният човек, който е приел исляма, е неспособен след това да живее и умира за каквото и да било друг идеал. Немислимо е мюсюлманинът да се пожертвува за който и да било цар или владетел — както и да го наричат, или в името на някаква нация, партия или нещо подобно, защото според най-силния ислямски инстинкт в това той вижда нещо като безбожие и идолопоклонство. Мюсюлманинът може да загива само с името на Аллах и за славата на исляма или да бяга от бойното поле“.

Ако се анализира този пасаж и се отнесе до бошняка, тогава не е ясно какво общо има Алия Изетбегович с тези бошняци, които са атеисти, а те в епохата на социализма са най-многобройни. Едните ще се борят

с Аллах, а другите? Според тая теза не може да има сърби, хървати, българи, македонци с ислямско вероизповедание, въпреки че практиката го опровергава. Какво би било, ако Европа възприеме тези схващания?

Изетбегович допуска грешки и когато се спира на бъдещето и големината на нацията, твърдейки, че национализмът е прекалено скъп лукс за малките и дори за средните по големина нации: „Общност, която не може да обедини 200 милиона население и да създаде 200 милиарда национален доход, не може да осъществи стъпки в това движение и трябва да се примири с отредените положения“. Това са глупости и празни приказки. Ние сме свидетели, че днес малки народи в Европа имат висок стандарт, а милиони хора в мюсюлманските държави живеят в отчаяние и бедност. Когато някой член на малък и беден народ желае да победи в многобройна общност, този негов сън представлява негов личен психологически проблем, а не тема за сериозно обсъждане. Обединяването на народа само на верска основа е непонятно разсъждение, което обективната реалност оборва, и по-специално европейската общност. Нали Босна и Херцеговина е в Европа!

Представата на д-р Радован Караджич и ръководството на Република Сръбска над Босна и Херцеговина се базира на европейската традиция, култура и цивилизация, противоположно на ислямската представа. За съжаление Европа бавно открива истината, макар че „старата дама“ започва днес да проумява смисъла на Ислямската декларация.

В декларацията се твърди, че демокрацията е откритие на западния свят, а за мюсюлманския свят тя не е потребна и не е за препоръчване: „Съпоставянето утвърждава ислямския ред като върховен акт на демокрация, понеже представлява осъществяване на най-дълбоките стремежи на мюсюлманските народи и на обикновения човек“. Не са необходими много и особено задълбочени познания за историята и за съвременните мюсюлмански държави, за да се направи заключението, че демокрацията е единствено възможна в каквато и да било форма само в страните с представителна демокрация. Твърдението, че ислямът сам по себе си е демокрация още от VII в., е най-близко до болшевишката позиция, че тяхната демокрация е истинска, а капиталистическата — про форма. От казаното по-горе става ясно, че Изетбегович е върл противник на Кемал паша Ататюрк, защото той учи турците на държавност по западен образец. На Изетбегович не се нрави отделянето на светската от религиозната власт и затова заявява: „Ислямският начин на живот е единство на вяра и общественополитическа система. Дали до него ще се стигне посредством религиозната обнова или политическата революция? Отговорът на този въпрос гласи: ислямското възраждане не може да започне без религиозна революция, но не може да продължи и да завърши успешно без политическа революция“⁶.

След тези констатации е лесно да се разбере отношението на Алия Изетбегович и неговото хамелеонско поведение при разпадането на Югославия. На него му е била необходима почивка, за да обнови исляма по дължината на т. нар. „Зелена трансверзала“ от Бихач до Цариград и да го върне на всички мюсюлмани (без оглед на националната им принадлежност) като наднационална категория⁷. Той действува стеснително и непохватно, защото неговата декларация е плод на фантазии и фанатизъм, докато обществените процеси се развиват по определена историческа логика. Босна и Херцеговина се разпада на три части. Нищо не става така, както Изетбегович предвижда. Република Сръбска е историческа реалност и потребност за сръбския народ в бившата Босна и Херцеговина. А Херцег-Босна е дело на хърватското население и то ще я изгражда по свое желание. Сръбският народ в това отношение няма да му пречи. В този европейски смисъл съдбата на Босна и Херцеговина е решена — тя е поделена. Границите са продукт на договаряне. Европейската демокрация няма алтернатива в Босна и Херцеговина. Това вече Европа започва да го схваща. Затова и фундаменталистката идеология на Алия Изетбегович за ислямска Босна и Херцеговина е обречена. Ние сме свидетели на този процес на пропадане.

Свидетели сме и на великото незнание в западните медии, които разпространяват фантастични приказки за културното развитие и етническото смесване, което от векове господства в „босненския черен котел“. Те не знаят, че Кочич, Андрич, Селимович пишат за борбата, която раята води в името на свободата.⁸ Днешните европейски либерали „миротворци“ и сръбски космополити и интернационалисти ни предлагат програмата на Бениамин Калай за изглаждане на бошняшкия възел, въпреки че едва ли познават австро-унгарския политик. Зад термините „бошняшка нация“ и „бошняшки език“ всъщност се крие ислямският фундаментализъм от Декларацията на Алия Изетбегович.

В основата на заблудението на Изетбегович лежи това, че иска да приложи идеите на панислямизма в Босна и Херцеговина, където живеят още два християнски народа, които той се стреми напълно да игнорира. Без притеснение той твърди, че „трябва да бъдем първо проповедници, а след това — вярващи“, че след книгите и словото ще дойде силата: „Изборът на тази минута е конкретен въпрос и е в зависимост от редица други въпроси. И пак може да се постави едно конкретно правило: ислямското движение трябва и може да премине към вземане на властта, когато в морално отношение и по численост е толкова силно, че да може не само да разруши съществуващата власт, а и да изгради новата ислямска власт“.

Изетбегович мисли, че е дошъл неговият миг и че в Босна и Херцеговина може да се въведе „новата ислямска власт“. Оттам и това надменно отношение към сърби и хървати — неислямски свят.

Според Изетбегович „ислямският ред може да се осъществи само в земите, в които мюсюлманите представляват преобладаваща част от населението. Без тази доминация ислямското управление се свежда само до власт (понеже не достига другият елемент — ислямското общество) и може да се промени в насилие“. По-нататък, ако се вярва на автора, ислямският ред може да се осъществи само там, където има мюсюлманска количествена доминация. В Босна няма мюсюлманска доминация, значи там не може да се инсталира ислямът като държавна организация⁹.

Между другото в текста има и двусмислие, че когато няма ислямско мнозинство, властта може да се държи с насилие. Затова Изетбегович говори за гражданска единна Босна, в която е разчитал за в бъдеще да постигне преобладаваща доминация посредством „доброволни“ изселвания на сърби и хървати в държавите на техните сънародници. За него властта е само средство за въвеждане на ислямския ред, т. е. управление. Това е ясно като бял ден¹⁰.

Всеки читател може да се убеди, че във въображаемата държава на Изетбегович има само мюсюлманско мнозинство и неислямски малцинства. „Ислямските малцинства в състава на ислямската държава в замяна на своята лоялност получават религиозна свобода и всички форми на защита“. За сърбите и хърватите е отредена съдбата на немюсюлмански малцинства в Босна под управлението на Алия Изетбегович. В действителност трябва да властува религиозна толерантност, защото „Няма насилие във вярата“. Последователно се отстоява принципът да не се предоставя на никой в ислямския свят правото на националност, дори и за другите общности в рамките на ислямските общности-държави, които той вече третира като религиозна общност. За Изетбегович идеалът е Турската империя, когато е била ислямска държава, а в Босна са живели мюсюлмани, православни и католици, т. е. правоверни и неправоворни (сърби и хървати), наричани още рая.

Сърбите веднага отхвърлят такъв статут, а Изетбегович разчита на хърватите, което днес се очерта като една илюзия. Изетбегович няма никога да приеме подялбата на властта на национална основа, понеже не признава нацията. Той приема само ислямската държава с три религии, от които ислямската е основополагаща, а православната и католическата са на „неислямските малцинства“. Това е цялата истина за „гражданската единна Босна“ и това той не скрива, а ясно го декларира¹¹. Отделни сърби „миротворци“ наивно се хванаха на тази прозрачна уловка.

Непонятно е само как един мюсюлманин бошняк със славянски произход, говорещ сръбски или хърватски език, може така фанатазирано да отстоява една идеология, в която не се възприема европейската цивилизация, а напротив — към нея се изразява омраза и презрение. Алия Изетбегович завършва своята книга с думите: „Вие няма да можете да кажете,

че не сте знаели!“ Що се отнася до босненските сърби, те набързо прочитат какво пише в декларацията на Изетбегович и разбират всичко въз основа на колективната памет и историческия опит. Гаранция за сърбите е само Република Сръбска, всичко друго би било историческа алхимия.

С Ислямската декларация Алия Изетбегович пося вятър сред босненските мюсюлмани, а те пожънаха страшната буря на гражданската и религиозната война. Историята и този народ няма да му простят, както и на всички фанатици, чието място е в балканския музей на страха и ужаса¹². Когато се разсеят димът от пожарищата на подпалините села и прахът от разрушените сгради, всеки ще получи мястото, което заслужава. Който доживее, ще види!

В Ислямската декларация Изетбегович заключава, че славянството се е разляло; от опит знае, че сръбството е отслабнало, а лично участва в разграждането на югославянството. Не е за вярване, че в съвременна Югославия съществуват политици, които не виждат, че трябва да се противодейства на агресивния ислямски фундаментализъм. Те не схващат същността, смисъла и значението за сръбството, православието, югославянството и славянството; това, че сръбският народ се бори за своето биологическо оцеляване. Затова е уместно да се разкрият съвременните измерения и основни насоки в развитието на тези категории.

Историческата съдба на сръбския народ започва със заселването на сърбите по тези места през ранното средновековие, достига до разцвет по времето на Неманичите и преминава през тежката съдба на петвековното турско робство. Нашият интелектуален великан Петър Петрович Нагош в началото на XIX в. с дълбока болка говори за сръбското разединение и угасналия сръбски дух, но същевременно схваща, че Карагеорги вдъхва живот в „сръбската душа“. През последните 200 години сръбската интелигенция се опита да осмисли националните задачи и създаде сръбската национална идея, за чието осъществяване нямаше достатъчно сила и разум. Когато има храброст — не достига мъдрост.

Пръв Вук Караджич работи сериозно на този фронт. Със своята езикова реформа той остава на страната на сръбската нация и с известната фраза: „Всички сърби и отвсякъде“¹³. Петър Петрович Негош дава на сръбската нация съдържание и приблизително очертава сръбските етнически граници, но чак Илия Гарашанин в Начертанията (1844) изгражда конкретни политически и национални цели. За съжаление при създаването на Кралство на Сърби, Хървати и Словенци в 1918 г. не се определя сръбската етническа територия, което е фатално за следващата генерация сърби. Едва през 1929 г. се формират 9 бановини, от които 6 са със сръбска национална доминация. Това позволи през 1939 г., когато се формира Автономната бановина Хърватско, тези 6 бановини да се определят като

сръбски земи. Трагичните последици и геноцидът над сърбите не са обезсилили този проект, над който специално работи Сръбският културен клуб.

Когато Кралство Югославия се разпада, Стефан Молйевич обмисля една хомогенна Сърбия. При разпадането на социалистическа Югославия Слободан Милошевич формулира националната цел „Всички сърби в една държава“, което е потвърдено и на конгреса на сръбските интелектуалци в Белград през 1994 г. Сръбският народ въстана срещу историческата логика и днес успешно доказва себе си, съпротивлявайки се на новия световен ред. Той се съхранява на това ветровито балканско кръстовище с идеите на Свети Сава, църковната съборност и косовския мит, с висшите духовни ценности, които надвишават ценностите с местно значение.

През XIX в. се появява идеята на югославизма, на която са присъщи несъгласието, дилемите, неразбирането и оспорването. От реализацията на югославизма до неговото разпадане минават 70 години. През това време той претърпява крах и в гражданския си, и в социалистическия си облик. В името на югославянската идея сръбството дава огромни жертви и днес не трябва да я съхранява, а категорично да я отхвърли, защото е глупаво да се стреми към съживяването на някаква нова Стара Югославия. На нас в бъдеще тя може да ни послужи само като преходно решение за осъществяване на сръбското единство и деклариране на сръбската национална идея, както в Титова Югославия умело се осъществяваше деградацията на сръбската национална идея. Тя има смисъл само доколкото я възприемат и другите югославянски народи. Бъдещето на сръбството и югославянството ще бъде в ръцете на тази и следващите поколения, които ще проспират при дадените условия, давайки си сметка, че тези велики идеи не трябва да попадат в ръцете на дребните политици.

В XIX в. се появява идеята за славянската взаимност като романтична идеализация на общославянското обединение. Панславизмът има различни течения. Австрославизмът, славянофилството и неопанславизмът изразяват различни идеи за славянска взаимност. След Октомврийската революция идеите за славянско обединение замират. Нашите водачи с интернационализъм и политиката на необвързаност унищожиха връзките между славянските народи.

Сръбската идея, югославянството и славянството през XIX и XX в. са в здраво преплетена взаимна връзка. Днес се опитваме да обновим сръбската идея на нова основа, с нови цели и задачи. Времето, което идва, ще покаже колко сме далновидни и способни да реализираме тази идея и я използваме за нашите национални цели. Историкът не може да става пророк на бъдещето, понеже основава своите изводи на това, което вече е станало и към което може да се включат нови обществени процеси. Но той може въз основа на многото ненужни войни и жертви да показва

зablудите и предразсъдъците, философско-исторически да преосмисля миналото и съвременето.

БЕЛЕЖКИ

¹ Изетбеговић, А. Исламска декларација. Сарајево, 1990. По обем брошурата е общо 60 стр. малък формат. Последната страница има в средата само едно изречение: „Вие няма да можете да кажете, че не сте знаели!“ — като че ли се обръща към създания с пилешки мозъци.

² За да стане ясно отношението на отделните сръбски интелектуалци към идеологията на Алия Изетбеговић, е необходимо отделно изследване. Тук може само да се добави, че с голямо внимание трябва да се видят тези нещастни сърби в Сараево, които нямат основните човешки и граждански свободи. Разбира се, съвсем по друг начин трябва да се погледне на сръбските интелектуалци в Сърбия и Черна гора, които след всичко случило се, в желанието си да се харесат, се кланят и подмазват на мюсюлманските екстремисти. Науката и интелектът задължават.

³ При създаването на държавата на сърби, хървати и словенци в 1918 г. сърбите в Босненска крайна опрощават на своите съседи мюсюлманите тяхното държание по време на Първата световна война. Прекалено старателно те следват политиката на мира, затова в периода 1918—1941 г. не са констатирани националистически ексцесии. Когато усташите осъществяват геноцид над сърбите през 1941 г. и когато мюсюлманите са наричани „цвете на хърватския народ“, някои видни мюсюлмани от Мостар, Прийдор, Сараево и Баня Лука осъждат усташките издевателства, като се обявяват за религиозна толерантност. Между другото това се прави в границите на сътрудничеството с усташите по въпроса за политиката на геноцид над сърбите и силните автономистки настроения сред мюсюлманите без намерение да се прекъсва сътрудничеството с усташите. През периода между двете световни войни мюсюлманите са просръбски и югославянски ориентирани. Сърбите не дават повод масово да се прояви сърбофобията и омразата като „черна лава“. Защо днес те носят такава омраза към сърбите, е проблем за бъдещи проучвания.

⁴ Когато Изетбеговић говори за „равнодушието на мюсюлманската маса“, специално обвинява мюсюлманската интелигенция, която се е европеизирала, и привежда за пример европеизирания Хабиб Бургиба. Към всички „европейци“ отправя предупреждения, че няма да пожънат нищо друго освен „омраза и противодействие“. Съобразно със схващанията на правоверния мюсюлманин Алия Изетбеговић капитализмът и ислямът са несъвместими, а западната система е дело на сатаната. Така се препоръчва във времето на компютризацията някакъв „хомо ислямикус“.

⁵ Според Изетбеговић ислямът е идеология на мюсюлманската общност, а панислямизмът — нейна политика: „Ислямът съдържа принципите на уммата, т. е. стремеж за обединение на всички мюсюлмани в една общност — религиозна, културна и политическа“. След тези обяснения на читателя става ясно защо Алия Изетбеговић е по-близък на пакистанец, отколкото на сърбина Пеянович от Сараево.

⁶ Мюсюлманското дружество е определено като „общност, съставена от мюсюлмани“. Други не се споменават, само се твърди: „Ислямското дружество е организирана общност от вярващи“. Дали някои сръбски интелектуалци са прочели тези редове! Изобщо не е ясно как Алия е възнамерявал да застави сърбите да приемат такава „общност от вярващи“, ако не успее с джихад.

⁷ Бел. на преводача. „Зелената трансверзала“ е условната линия, която свързва земите с компактно мюсюлманско население от Босна през Косово, Македония, Родопите и Тракия с Цариград.

⁸ Бел. на преводача. Става дума за Петър Кочич — сръбски поет и общественик от края на XIX и началото на XX в., Иво Андрич (1892—1975) — носител на Нобелова награда за литература, с хърватски произход, Меша Селимович (1910—1982) — писател и общественик с мюсюлмански произход, творил до 1981 г.

⁹ Бел. на преводача. Авторът вероятно има предвид, че в Босна по брой мюсюлманите преобладават над сърби и католици, но не могат да достигнат абсолютна доминация — 50%.

¹⁰ Най-важно средство за разпространение на исляма е училището, но зависи кое и какво училище. За Изетбегович няма дилема: „Отказ от чуждото училище, което е изгубило всякаква връзка с исляма и народа“. След тези редове като цинизъм звучат изказванията на някои сърби за „мултикултурна“ Босна и Херцеговина.

¹¹ В края на това съчинение Изетбегович заявява: „Утопия, в която се вярва и за която се работи, престава да бъде утопия“. Сам е наясно, че пише за утопия, и пропагандира да се работи в името на една утопия. Не е написал само, че това е негативна утопия (за разлика от положителните) и тя е неосъществима.

¹² С какъв цинизъм и властолюбие е написано изречението „Нашият път не започва от вземане на властта, а от завладяването на хората“, нека съдят неговите потомци. Практиката и действителността са единствени критерии за истината. Християнската етика не се основава на принципа: докато не мръкне, няма да съмне.

¹³ Бел. на преводача. Има се предвид обединение на всички сърби.

*Превод от сръбски
Мариана Йовевска*